

Finansiell samordning för individens bästa

En utvärdering av Södra Dalarnas
samordningsförbund

RENITA SÖRENSDOTTER & KARIN ALEXANDERSON

INNEHÅLL

Inledning	5
Syfte med utvärderingen	6
<i>Metod, material och genomförande</i>	6
<i>Rapportens upplägg</i>	7
Samordningsförbundet	8
Personal	9
Verksamhet	10
<i>Målgrupper</i>	11
Coachingteamet	12
Verksamhet	12
Deltagarnas syn på coachingteamet	14
Carpe Diem	16
Verksamhet	16
<i>Social och arbetslivsinriktad rehabilitering</i>	16
<i>Terapeutisk ridning</i>	17
<i>Musikterapi</i>	18
<i>Övergripande kommentarer</i>	19
<i>Lärdomar från projektet</i>	20
Självhjälpsgrupper	21
Verksamhet	21
<i>Överviktsgruppen</i>	22
<i>Utmattningsdepression</i>	23
<i>Gemensamt för grupperna</i>	24
Medlemsorganisationernas åsikter	26
Erfarenheter	26
<i>Kritik och åsikter</i>	26
<i>Samordningens utmaningar</i>	28
Lag, ideologi och ekonomi	29
Att följa lagen	29
Jämställdhet och integration	31
Samhällsekonomiska vinster	32
Samordningsförbundets uppföljningsinstrument	34
Slutsatser och framgångsfaktorer	38
Slutsatser	38
<i>Deltagarperspektivet</i>	39
Framgångsfaktorer	40
<i>Personalens framtidsvisioner</i>	40
Referenser	42

Inledning

Människor med komplex problematik behöver få tillgång till rehabiliteringsformer som baseras på samverkan mellan olika myndigheter. Särskilt problematiskt är det med rehabilitering för människor med en kombination av medicinska, psykiska, sociala och arbetsmarknadsrelaterade problem. Komplexiteten i problemen leder till att dessa människor hamnar i en gråzon mellan olika aktörer, vilket gör att de får kortsiktig och bristfällig hjälp från flera myndigheter utan samordning. När varje myndighet endast ser till sin egen verksamhet leder det till att ansvaret för människors rehabilitering fördelas på flera aktörer med delvis motstridiga prioriteringar. Individer som är i behov av samordnad rehabilitering riskerar att skickas mellan myndigheterna utan att egentligen få ordentlig hjälp (Prop. 2002/03:132). Det var med tanke på denna grupp som Lagen om finansiell samordning (Lag 2003:1210) skapades.

Den 1 januari 2004 trädde Lagen om finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet i kraft. Lagen möjliggör samarbete mellan försäkringskassa, länsarbetsnämnd, kommun och landsting gällande rehabiliteringsfrågor. De fyra parterna kan bilda ett samordningsförbund för sin gemensamma verksamhet, vilket ska underlätta för en effektiv resursanvändning. Resurserna ska användas till insatser som syftar till att uppnå eller förbättra den enskildes förmåga till förvärvsarbete. Genom lagen om finansiell samordning möjliggörs myndigheternas samarbete för att få till stånd en hållbar och kostnadseffektiv rehabilitering som är långsiktig (Prop. 2002/03:132; Lag 2003:1210).

Enligt förarbetena som föregår lagen om finansiell samordning ska samordningen inriktas på de personer som är i behov av samordnade insatser från flera av de samverkande parterna och som är i arbetsför ålder (20-64 år). I propositionen sägs specifikt att de som ska inkluderas i målgruppen ska utgöras av såväl kvinnor som män, oavsett om de är inrikes eller utrikes födda. Kön- och integrationsperspektivet bör vara tydligt när målgruppen avgränsas eftersom ohälsoeffekter och erbjudanden om rehabilitering annars kan komma att fördelas olika med utgångspunkt i genus eller etnicitet (Prop. 2002/03:132). Statskontoret har fått till uppdrag att årligen utvärdera samordningsförbundens verksamhet på nationell nivå mellan 2004 och 2008. Hittills har tre rapporter producerats.

Södra Dalarnas samordningsförbund bildades i januari 2005. Medlemmar i förbundet är Avesta kommun, Hedemora kommun, Landstinget Dalarna, Försäkringskassan i Dalarnas län och Länsarbetsnämnden i Dalarna. Den verksamhet som är inriktad på deltagare kom i gång under andra halvan av 2005. Med tanke på att lagen och verksamheten är så pass ny gav Södra Dalarnas samordningsförbund Dalarnas forskningsråd i uppdrag att utvärdera delar av verksamheten och dess betydelse för deltagarna och medlemsorganisationerna.

Syfte med utvärderingen

Syftet med utvärderingen är att undersöka hur samordningsförbundets arbete har fungerat, om förbundets verksamhet ligger i linje med lagstiftningen, samt hur de samverkande parterna och deltagarna uppfattar samordningsförbundets aktiviteter, metoder och personal. Därtill ska samordningsförbundets egna uppföljningsinstrument utvärderas. I rapporten representeras därför anställdas, samverkande parter och deltagares åsikter om samordningsförbundets verksamhet. Samordningsförbundets utveckling kommer även att studeras av två beteendevetare. De fokuserar på processen i verksamheten, vilket gör att dessa frågor lämnas åt sidan. Det ligger dessutom utanför det angivna uppdraget.

Metod, material och genomförande

Utvärderingen av verksamhetens utformning har skett genom intervjuer med all personal på samordningsförbundet: två samordnare och fyra coacher, därtill har ordförande för styrelsen intervjuats. Specifikt för projektet Carpe Diem har de två externt rekryterade terapeuterna (ridterapeuten och musikerapeuten) intervjuats. För att få fram deltagarnas perspektiv ombads personalen kontakta deltagare och tillfråga dem om att delta i intervjuer med utvärderaren. Från coachingteamets verksamhet intervjuades åtta deltagare av totalt 45 inskrivna. Urvalet baserades på att det skulle vara så stor spridning som möjligt med hänsyn till kön, ålder och tid i verksamheten. Alla tolv deltagare i Carpe Diem tillfrågades om intervju. Fem av dessa ville bli intervjuade. Självhjälpsgrupperna har haft ett varierande antal deltagare med sammanlagt ungefär tio fasta deltagare. Av dessa har åtta personer som har deltagit under en längre tid i självhjälpsgrupperna intervjuats. De tillfrågade deltagarna som inte ville bli intervjuade kan ha svar som avviker från dem som ställde upp, vilket är viktigt att ta i beaktande för de slutsatser som dras av materialet.

Utvärderingen av hur medlemsorganisationerna uppfattar verksamheten skedde genom att en enkät inklusive en påminnelse skickades ut via e-post till 43 personer med varierande befattning i de fyra myndigheterna, däribland personer från samverkansgruppen, de lokala beredningsgrupperna samt enskilda handläggare på myndigheterna. Svaren var relativt jämt fördelade på myndigheterna, men få. Svarsfördelningen var: landstinget fyra personer, socialtjänsten fyra personer, försäkringskassan fem personer, arbetsförmedlingen fem personer. Sammanlagt inkom 18 besvarade enkäter, en person meddelade via e-post att hon hade bytt arbetsuppgifter och därför inte tänkte svara på enkäten. Den låga svarsfrekvensen gör att det kan finnas andra åsikter som inte har kommit fram. Respondenterna befinner sig också på olika nivåer i organisationerna och har därför varierande kännedom om samordningsförbundets verksamhet. Tolkningarna av svaren måste därför göras med viss försiktighet.

Förutom intervjuer och enkäter har lagtexten inklusive förarbeten, verksamhetsplaner, samordningsförbundets egna utvärderingar, måldokument och månadsbrev studerats. Renita Sörensdotter har genomfört studien. Samordningsförbundets egna uppföljningsinstrument har dock analyserats av Karin Alexandersson. Dessa resultat har arbetats in i rapporten.

Rapportens upplägg

I rapporten kommer jag att presentera Södra Dalarnas samordningsförbunds verksamhet och dess effekter i relation till avnämarnas åsikter, lagstiftningen och andra utvärderingar. I kommande kapitel presenteras samordningsförbundet. Därefter följer tre kapitel som tar upp de tre projekt som har utvärderats: coachingverksamheten, projektet Carpe Diem och självhjälpgrupperna. Därpå följande kapitel tar upp medlemsorganisationernas åsikter om samordningsförbundet. Kapitlet därefter tar upp samordningsförbundets relation till lagstiftningen, frågor om genus och etnicitet, samhällsekonomisk vinst och samordningsförbundets uppföljningsinstrument. I sista kapitlet går jag in på slutsatser och framgångsfaktorer.

Samordningsförbundet

Södra Dalarnas samordningsförbund har bildats med utgångspunkt i den lagstiftning som ger möjlighet till finansiell samordning. Samordningsförbundet startade sin verksamhet i januari 2005 då en styrelse bildades. Styrelsen har stått för planering av samordningsförbundets verksamhet. I stadgarna sägs att samordningsförbundet genom finansiell samordning ska underlätta för eller förbättra möjligheterna till egen försörjning för de individer som är i behov av samordnade rehabiliteringsinsatser. Förbundet ska sträva efter en effektiv användning av gemensamma resurser och främja en positiv utveckling av verksamheten. Samordningsförbundets mål är bland annat att:

- Besluta om mål och riktlinjer för den finansiella samordningen
- Stödja samverkan mellan samverkansparterna
- Finansiera samordnade rehabiliteringsinsatser och andra aktiva åtgärder
- Svara för lokal uppföljning och utvärdering

Samordningsförbundet får dock inte ägna sig åt direkt myndighetsutövning eller rehabiliteringsinsatser gentemot enskilda personer. De samverkande parterna är fortsatt ansvariga för rehabilitering och annat stöd till enskilda individer.

Målgruppen utgörs av personer som är i behov av samordnade rehabiliteringsinsatser från flera av de samverkande parterna. Syftet är att uppnå eller förbättra förmågan till förvärvsarbete, men även förhindra att människor hamnar i en gråzon mellan olika aktörer.

Samordningsförbundet leds av styrelsen som består av fem ordinarie ledamöter och fem ersättare från de fem parterna. Det finns även en lokal samverkansgrupp för Avesta och Hedemora sedan flera år tillbaka som samråder om gemensamma frågor. Denna består av verksamhetscheferna för socialtjänsten, arbetsförmedlingen, närsjukvården, psykiatri och försäkringskassan. Vid mötena deltar samordningsförbundets samordnare. Den lokala samverkansgruppen har en lokal beredningsgrupp i vardera kommunen som består av handläggande tjänstemän från vuxenpsykiatri, primärvård, arbetsförmedling, socialtjänst och försäkringskassa. I mötena deltar samordningsförbundets coachingteam.

Den lokala beredningsgruppen har möten angående individer med sammansatt problematik. De väljer i samråd ut vilka personer som är aktuella för att delta i de insatser samordningsförbundet anordnar.

Personal

Samordningsgruppen har sina lokaler på Avesta lasarett. Vid starten av samordningsförbundet rekryterade styrelsen en verksamhetsledare som fungerar som samordnare. Hon började i augusti 2005. Under loppet av några månader hade även tre coacher rekryterats, dessa kom från arbetsförmedlingen, försäkringskassan och kommunens socialtjänst. Efter ett år rekryterades en coach från landstinget. Samordningsförbundet bestod vid tidpunkten för utvärderingen av två samordnare och fyra coacher. Den ordinarie samordnaren var föräldraledig. Den tillförordnade samordnaren har haft olika anställningsformer beroende på uppdraget. Hon har arbetat som projektledare för självhjälpssgrupperna och samtalsledare i projektet Carpe Diem, och var vid utvärderingen tillförordnad samordnare på halvtid. Eftersom samordningsförbundet inte får ägna sig åt myndighetsutövning eller bedriva direkt arbete med klienter har tillförordnad samordnare under tiden för projektet Carpe Diem varit anställd på Avesta socialtjänst till 25 procent. För att starta självhjälpssgrupperna har hon varit anställd som projektledare. Detta räknas inte som arbete med klienter och anses kunna ingå i samordningsförbundets verksamhet. Coacherna är anställda i och representerar de fyra medlemsorganisationerna. Att de fyra medlemsorganisationernas kompetenser samlas i ett team med finansiering från samordningsförbundet förekommer även i andra samordningsförbund (Statskontoret 2006).

För att undkomma att bryta mot lagen som säger att samordningsförbundet inte får ägna sig åt myndighetsutövning har anställningarna och verksamhetens utformning delats upp i samordningsförbundets och myndigheternas ansvarsområde. Risken för att personalen hamnar i gränzoner betraktas som liten av personalen. Ordinarie samordnare har lagt över budgetansvar på coacherna för deras verksamhet. De sköter dessutom innehållet i arbetet. Samordnaren ska arbeta utåtriktat gentemot myndigheterna och se till att det finns former för det behandlingsinriktade arbetet. Samspelet mellan samordnare och coacher beskrivs dock som oerhört viktigt. Samordnaren måste ha god kännedom om coachernas arbete för att kunna återföra erfarenheterna till styrelsen och med-

lemsorganisationerna. Utvecklingen av verksamheten bygger på att de sitter tillsammans i gemensamma lokaler, trots att anställningarna är förlagda till olika verksamheter.

Verksamhet

Under verksamhetens första månader lade personalen mycket tid på att utforma en gemensam plattform för vilken människosyn och inriktning på rehabilitering som de skulle kunna stå för. De utgår från att alla människor kan och vill försörja sig själva, men kan behöva redskap för att nå sina mål. Samtliga i samordningsförbundets personalgrupp är inställda på att de inte ska bli ytterligare en myndighet eller instans dit myndigheterna kan skicka ”jobbiga” människor. Deras mål är att finna metoder och arbetssätt som ökar samverkan mellan myndigheterna och samtidigt ger människor med komplex problematik vettig rehabilitering. Ordinarie samordnare säger att de ska vara ett ”metodlabb” där nya metoder och arbetsformer provas ut. Deras verksamhet ska inte vara permanent utan ständigt föränderlig beroende på vilka behov som finns hos myndigheterna. Hur väl de lyckas uppnå målet med att myndigheterna ska ta till sig metoderna beror till viss del på myndigheterna själva, eftersom samordningsförbundet bara kan erbjuda metoder och påvisa de resultat de har fått.

Ordinarie samordnare har ingen plan för hur nya metoder och arbetssätt ska implementeras och bidra till förändring i arbetet hos respektive myndighet. Hon försöker vara lyhörd, läsa mellan raderna och ringa in framgångsfaktorer och mönster. Samordnaren kan aldrig säga till en myndighet att ta till sig en specifik metod, men vill föra ut det som är framgångsrikt. Hon är också mån om öppenhet, att myndigheterna hela tiden ska ha insyn i verksamheten, för att samordningsförbundet inte ska bli en ”hemlig verkstad med massor med pengar”. De ska visa på samhällsnyttan med ett förändrat arbetssätt hos myndigheterna. Samordnaren påpekar att de insatser som har riktats till denna grupp av människor med komplex problematik hittills inte har lyckats. De vill föra ut att hjälpen måste relateras till varje enskild individs livssituation. Generella kortsiktiga lösningar räcker inte till. Många av deltagarna är i behov av vardagliga åtgärder i första hand, som att lära sig vikten av att hitta en dygnsrytm, att äta frukost, motionera osv. Enligt personalen måste deltagarna lära sig detta innan de kan ta till sig arbetsorienterade åtgärder.

Visionen för Södra Dalarnas samordningsförbund är ”Södra Dalarna – en plats för alla”. Alla medborgare i Avesta och Hedemora ska känna att de hör hemma någonstans.

Visionen kräver öppenhet och samverkan mellan myndigheterna. Konkret är verksamheten i samordningsförbundet inriktad på coachingteamets aktiviteter och speciellt riktade projekt, som exempelvis Carpe Diem som beskrivs i denna rapport. Dessutom organiseras självhjälpgrupper som också tas upp här. Utöver den verksamhet som beskrivs i rapporten har samordningsförbundet startat nya projekt och planerar för några kommande projekt. Samordningsförbundet verkar för att hitta skyddade arbetsträningsplatser för dem som har stått utanför arbetsmarknaden under en längre tid och har svårt för att börja arbetsträna på en vanlig arbetsplats. Därtill söker de hitta sysselsättning för de individer som trots upprepade försök inte kommer in på arbetsmarknaden. Det kan vara individer med nedsatt intellektuell eller social förmåga. Ett kommande projekt är tvärprofessionella team på vårdcentraler, där samordningsförbundet kommer att finansiera en beteendevetare som ska arbeta på två vårdcentraler. Detta med utgångspunkt i att patienter med komplex problematik har fler behov än de rent medicinska. Samordningsförbundet delfinansierar även ett projekt i Hedemora som riktar sig till unga människor i åldern 16-24 år som riskerar att hamna i eller redan har hamnat i drogmissbruk eller kriminalitet. Dessa projekt beskrivs dock inte här eftersom de inte var aktuella för utvärderingen.

Målgrupper

Verksamheten ska gälla individer med komplex problematik som står långt från arbetsmarknaden. De olika verksamheterna i samordningsförbundet har specifika målgrupper och är framför allt inriktade på individer mellan 20 och 40 år. Vissa specifika projekt riktar sig dock till både yngre och äldre personer. Målgruppen är utsedd med tanke på att unga personer oftast står längst från arbetsmarknaden och saknar arbetslivserfarenhet och utbildning. Samordningsförbundet har delvis gjort detta urval med tanke på att den samhällsekonomiska vinsten blir störst om dessa kommer i arbete, eftersom de har många år kvar i yrkeslivet.

Coachingteamet

Coachingteamet utgör kärnan i verksamheten med deltagarna. Teamets mål är att hjälpa den enskilde till egen varaktig försörjning, där ett närmande till arbetsmarknaden utgör ett mål i sig. Coacherna ska även komma med förslag på metoder och arbetssätt som underlättar samverkan mellan myndigheterna. Deras ideologi är att alla människor kan och vill ansvara för sin egen försörjning. Genom lösningsfokuserad metodik hjälper de individen att fokusera på det som är bra i livet och bygga vidare på det. Deltagarna aktualiseras hos coachingteamet genom de lokala beredningsgrupperna och erbjuds plats hos coachingteamet via ordinarie handläggare. Deltagaren får själv aktivt ta ställning till om den vill medverka eller ej. Coachingteamet poängterar att deltagandet ska ske på frivillig basis, men det händer att deltagare blir mer eller mindre tvingade att delta genom de krav som ställs på individen för att denne ska erhålla försörjningsstöd. Uppföljning av deltagarna görs genom att de fyller i ett självskattningsformulär vid inskrivningen och sedan återkommande var sjätte månad.

Verksamhet

Arbetet med deltagarna börjar med en kartläggning av individens livsvillkor och arbets-situation. Med utgångspunkt i kartläggningen gör teamet och deltagaren tillsammans en planering för hur individen ska öka sin förmåga till försörjning. För flertalet av deltagarna är det i första hand centralt att skapa ett fungerande vardagsliv. Basen är enskilda coachingsamtal, som kompletteras med gruppaktiviteter eller individuella insatser.

Deltagarna får enskilda coachingsamtal ungefär en gång varannan vecka, därtill får de en hemuppgift som ska vara till nytta i personens vardag. Med tiden blir det färre möten, men coacherna håller kontakt med deltagarna så länge de vill. Coacherna bestämde tidigt att de inte skulle ha färdiga lösningar eller program. Deltagarna skulle få styra och själva ta ansvar. Coacherna arbetar med utgångspunkt i ett lösningsfokuserat arbetssätt, blandat med motivationsarbete för dem som inte klarar av att ta mycket eget ansvar. För att hjälpa dem som är passiva har de lagt in obligatoriska aktiviteter, utifrån

tanken att aktivitet föder aktivitet. Coacherna har gått kurser i lösningsfokuserat arbete och kognitiv psykoterapi (KPT). De framhåller att de inte bedriver terapi med deltagarna, utan använder metoderna som redskap för att förmå deltagarna att själva hitta lösningar på sina problem. De utgår från det som fungerar i deltagarnas liv och bygger vidare på detta. Arbetet kräver mycket flexibilitet med utgångspunkt i individens livssituation.

Coachingteamet erbjuder olika gruppaktiviteter alla vardagar. Inspirationspunkten är en obligatorisk träff en gång per vecka som leds av en av coacherna. På inspirationspunkten ska deltagarna träffas och diskutera de ämnen som anses vara relevanta. De kan även göra studiebesök eller gå på föreläsningar under denna träff. Övriga aktiviteter anordnas beroende på vad deltagarna önskar att göra. I början handlade det mycket om basala förmågor som matlagning och fysisk träning. Nu har det blivit andra aktiviteter som yoga, Vedic Art och självkänslagrupper. Coacherna deltar i gruppaktiviteterna när tid finns. Dessutom anordnar de speciella aktiviteter som hajk och ridning på islandshästar. Att coacherna deltar i aktiviteterna gör att de kan följa deltagarna på andra sätt än i samtal. De kan därtill skapa en mer jämbördig relation genom att vara personliga med egna reflexioner. Maktstrukturen bryts genom att coacher och deltagare delar erfarenheter.

Coacherna och ordinarie samordnare lyfter fram att det är betydelsefullt för verksamheten att de har gemensamma lokaler. Det är enkelt att lösa problem, ta beslut och skaffa kunskap från varandra. Coacherna har även gemensam handledning med en socionom. De ordnar interna temadagar då metodutveckling diskuteras. Detta bidrar till att svetsa samman teamet och få dem att jobba mot samma mål. Coacherna menar att kunskapsbehovet ska utgå från teamets behov, inte från var och en. De framhäver betydelsen av att alla utgår från samma kunskapsmässiga plattform.

Coacherna arbetar flexibelt med deltagarna och nyttjar varandra utan att bry sig om vilken myndighet de representerar. I arbetet gentemot ordinarie myndigheter lyfter coacherna fram att de ska vara ambassadörer för den kunskap och de metoder de tar fram. Ordinarie samordnare menar att coacherna arbetar med deltagarnas liv ur flera perspektiv. Målet är att få deltagarna att närma sig arbetsmarknaden, men även att förändra personens hela livssituation genom att arbeta med relationer och självkänsla. Välbefinnandet är en förutsättning för att lyckas med egen försörjning.

Coachingteamet började med några få deltagare, vilket sedan har ökat stadigt till deras maxgräns på 45 personer inskrivna. Det finns en väntelista från båda kommu-

nerna. Fördelningen från kommunerna hänger samman med finansieringen, Avesta har rätt till 60 procent och Hedemora till 40 procent av platserna.

Deltagarnas syn på coachingteamet

Flertalet av de intervjuade deltagarna har dåliga erfarenheter av att bollas mellan olika myndigheter utan att egentligen få ordentlig hjälp. De flesta hade låga förväntningar på coachingteamet innan de började där, medan några hade förhoppningar om att det skulle kunna ge någonting nytt. Samtliga har blivit positivt överraskade av coachingverksamheten.

Coachingteamets uppföljning av självskattningsformuläret i november 2006 visar på att 65 % skattar sin hälsa högre än vid inskrivningstillfället, 46 % skattar sin sociala tillvaro högre, 42 % skattar sin aktivitetsnivå högre, 46 % uppger att de har färre myndighetskontakter och 65 % skattar att de idag har ett bättre läge än vid inskrivningstillfället. Deltagarna nämner i intervjuerna att de har fått nya vänner och känner sig stärkta.

Deltagarna tycker att de har blivit bra bemötta av coacherna. De blir lyssnade till och respekterade. Förtroendet för coacherna är stort. Coacherna upplevs som kunniga och är ”medmänskliga” som en av deltagarna uttrycker det. De förstår att deltagarna har gått igenom mycket i livet och ger stöd därefter.

Vissa deltagare tycker att det var svårt i början med allt ansvar de förväntades ta själva. Med tiden har de flesta insett att eget ansvarstagande ger dem självförtroende. De upplever att coacherna stöttar dem i att själva ta ansvar för sitt liv. Genom samtalen har de kunnat komma fram till olika arbetsuppgifter eller intressen som de vill prova på. För vissa är det svårt att hantera att det går lite upp och ner i hur de mår, men samtidigt kan de se förbättringar långsiktigt. En deltagare skulle vilja ha mer konkret hjälp angående utbildning. Hon tycker att det är svårt att hitta information om olika utbildningar.

De flesta av de intervjuade deltagarna anser att kombinationen av individuella samtal och gruppaktiviteter är bra. Många har varit isolerade och är ovana med socialt umgänge. De behöver därför vänja sig vid att tala i grupp och göra aktiviteter tillsammans med andra. Många tycker att det är bra med fysisk träning, eftersom det är lätt att bli sittande och missa att träna kroppen när man mår dåligt och går utan arbete länge. Vedic Art, yoga och självkänslagrupper lyfts fram som positiva och stärkande grupper. Inspirationspunkten anses vara bra enligt de flesta. En av de intervjuade tycker dock att den är allt för allvarsam och tråkig. En annan tycker att samtalsämnenas sinar och att de kan-

ske skulle ha mer styrda samtal. Samtidigt påpekar de flesta att de själva kan ta upp samtalsämnen och föreslå aktiviteter. Deltagarna känner sig delaktiga i utformningen av verksamheten. Detta gäller speciellt dem som var med från början när verksamheten startade.

De negativa synpunkter som kommer upp är att coacherna verkar mer stressade nu än i verksamhetens början och kan vara svårare att få tag på. Gruppaktiviteterna passar inte heller alla, men det kommer att bli nya som innebandy och badminton.

Utifrån deltagarnas svar i intervjuerna och självskattningsformulären är det möjligt att konstatera att vinsterna för deltagarna är många. De mår bättre, har bättre självkänsla och har framtidstro. De har blivit mer sociala och kan ta plats i en grupp. Den förändrade synen på sig själv och sina förmågor är den största vinsten. Verksamheten når med andra ord rätt målgrupp och hjälper dem på ett relevant sätt.

Carpe Diem

Pilotprojektet Carpe Diem genomfördes under hösten 2006. Avsikten var att få till stånd en arbetslivsinriktad rehabilitering för arbetslösa sjukskrivna personer som är ”nollklassade” hos försäkringskassan, det vill säga de som inte har någon sjukpenninggrundande inkomst (SGI) registrerad. Dessa personer erhåller istället försörjningsstöd från socialtjänsten. De har vanligtvis komplexa problem med behov av hjälp från flera myndigheter, men får sällan hjälp med den rehabilitering som krävs. Syftet med projektet var att se om allmängiltig rehabilitering kan förbättra deltagarnas välbefinnande och leda till ökad arbetsförmåga. Därtill skulle projektet uppmärksamma ansvariga myndigheter på problemen för sjuka utan SGI och skapa diskussion om hur samhällets stöd till dessa kan förbättras.

Verksamhet

Verksamheten för deltagarna är inriktad på lärandeprocesser om den egna personen och dess möjligheter att förändra sin situation. Dessutom erbjuds samvaro med andra. Centralt är att hjälpa individen att finna balans, dygnsrytm och meningsfull sysselsättning. Projektet erbjöd deltagarna tre rehabiliteringsformer per vecka: social och arbetslivsinriktad rehabilitering, terapeutisk ridning, samt musikterapi, vilka beskrivs nedan under respektive rubrik. Deltagarna skulle delta i samtliga rehabiliteringsformer. Projektet omfattade två grupper, en i Avesta och en i Hedemora, med sex deltagare i vardera gruppen och sträckte sig över 20 veckor. En utvärdering av deltagarnas hälsa, välbefinnande och upplevelse av aktiviteterna gjordes vid projektets slut.

Social och arbetslivsinriktad rehabilitering

Arbetslivsinriktad rehabilitering innebär att ge stödåtgärder till människor som under lång tid har stått utanför arbetsmarknaden. Rehabiliteringen innebär att gruppen träffas två timmar per vecka, då de samtalar i grupp, fikar och promenerar. I gruppen används samtalsformen ”rundan” som innebär att samtalen går runt i gruppen. Var och en får tala till punkt innan nästa tar vid. Ingen får avbryta den andre. Alla får tillfälle att berätta om

hur veckan som gått har varit, men sedan ska samtalen fokusera på ämnet för dagen. De ämnen som har tagits upp är bland annat motivation, mål i livet, visioner, hälsa, livsstil och arbete. Deltagarna har även arbetat mer intensivt med begreppet självkänsla, med utgångspunkt i boken *Självkänsla nu!* (Törnblom 2005). Syftet var enligt projektledaren att deltagarna skulle stärka sin självbild, öka sin självinsikt, tydliggöra sina värderingar och ändra sin attityd. Arbetet var lösningsfokuserat med inriktning på att se framåt istället för att fastna i problemen. De arbetade med att dagligen skriva i en ”må-bra-bok”. Rehabiliteringsformen pågick i 20 veckor. Mot projektets avslutande fem veckor inriktades verksamheten på att hjälpa deltagarna att hitta arbetsträning eller praktikplats.

Deltagarna har olika upplevelser av nyttan med den sociala och arbetslivsinriktade rehabiliteringen. I den uppföljning som har gjorts av projektledaren framkommer att flertalet av deltagarna tycker att hälsan har förbättrats. De har fått bättre ordning på träning och mat. Därtill har de förbättrat sin självkänsla och förmåga till kommunikation. I intervjuerna kommer det fram att de flesta uppskattade samtalsledaren, metoden och stämningen. En deltagare menar att även om det var trevligt och samtalsledaren är en fantastisk person, har hon svårt för att se nyttan med metoden. Andra deltagare tycker att det blev enformigt att bara prata. De tycker att gruppen borde ha fått möjlighet att göra mer aktiva saker, som studiebesök hos sjukgymnast och dietist, eller låta deltagarna ordna studiebesök som intresserar dem. Det skulle samtidigt stärka självkänslan. Flertalet uppskattar arbetet med ”må-bra-boken”. En del arbetar fortfarande med den.

Terapeutisk ridning

Terapeutisk ridning går ut på att använda hästen och ridningen som hjälp i en terapeutisk process. Umgänget med hästar kräver att personen ifråga är tydlig och rak i sin kommunikation. Rehabiliteringsmetoden bidrar enligt ledaren för ridterapi till att bearbeta ångest, utveckla empati, ta ansvar, samarbeta och slappna av. Den terapeutiska ridningen fokuserar på samspelet mellan hästen och ryttaren såväl känslomässigt som fysiskt. Rehabiliteringen har bestått av stödjande gruppsamtal, kroppsövningar, avslappning, hästskötsel och ridning. Ledaren säger att ”hästarna är en otroligt stark terapeut”. Hon menar att terapien går fortare framåt när deltagarna arbetar med hästar än om man bara bedriver samtalsterapi. Ridterapien pågick i 15 veckor.

Ledarens utvärdering visar att flertalet av deltagarna är nöjda och upplever att deras kroppsmedvetenhet har ökat, andningen har blivit bättre, förmågan att kommunicera har ökat. Deltagarna har även i hög grad fått större livslust, ökad motivation och känsla av

mer kontroll över sin situation. De negativa kommentarerna gäller framförallt att det var kallt och långt att åka. I intervjuerna är de flesta positiva till ridterapi. En del tyckte att det var svårt, andra uppskattade närheten till hästarna och det fysiska arbetet. De som tyckte om den terapeutiska ridningen uppskattar såväl samtal som arbete med hästarna. Några tycker att de borde ha lagt mer tid på samvaron med hästarna.

Många deltagare lyfter fram ledaren för den terapeutiska ridningen som en person de har förtroende för. De blev respekterade och lyssnade till under samtalen med ledaren. De kunde slappna av och ”vara sig själva”. Även en av deltagarna som inte trivdes med hästarna tycker att samtalen med ridterapeuten var givande.

Ett problem som några av deltagarna tar upp handlar om transport till stallet. Vissa deltagare saknade pengar till bussbiljetter. En av deltagarna tycker att det hade varit bättre med en liten buss som hämtade och lämnade deltagarna. Det var också stor frånvaro i den ena gruppen, vilket försvårade arbetet med hästarna. Ledaren lär ut de olika momenten enligt en viss turordning. Det kräver att alla är närvarande hela tiden.

Musikterapi

I musikterapi används musiken för ett terapeutiskt syfte. Rehabiliteringsmetoden ger individen möjlighet att uttrycka sig, kommunicera med andra och träna på social samverkan. En känslomässig upplevelse väcks samtidigt som självkänslan stärks genom att deltagaren lär sig hantera instrument. Målet med metoden är att utveckla resurser och återerövra funktioner för att på så sätt uppnå bättre livskvalitet och hälsa. Som specifika mål för projektet satte musikterapeuten upp att deltagarna skulle aktivera sig, stärka självkänslan, utveckla nya sidor, hitta målbilder, öka sin kroppskänedom och förmåga att uttrycka känslor. Förutom samtal och musikövningar ingick avspänning. Musikterapi pågick i 12 veckor.

Musikterapi tilltalade deltagarna i olika grad. En deltagare tyckte att det var roligt att få prova på en ny aktivitet och göra det utan att känna press på prestation. Musikterapeuten påpekar själv att nivån på deltagarna var ojämn, speciellt i den ena gruppen. Det var därför svårt att få igång gruppen på ett sätt som tilltalade alla. Några hade stora erfarenheter av musik, andra hade upplevt musiklektionerna i skolan som hemska och kunde nästan ingenting. Deltagandet i terapi var därför varierande. Såväl musikterapeuten som några av deltagarna föreslår att deltagarna behöver delas in utifrån erfarenhet av musik. De som kontinuerligt deltog i musikterapi fick enligt musikterapeutens uppföljning bättre självkänsla, förmåga att släppa hämningar och kunna slappna av.

Övergripande kommentarer

Ledarna för rehabiliteringsformerna är överens om att samarbetet fungerade bra dem emellan. De sågs kontinuerligt och stämde av hur det gick för deltagarna. Musikterapeuten menar att det var en styrka att ha tre rehabiliteringsdelar som kompletterade varandra. Deltagarna fick vara del i ett sammanhang och fick olika möjligheter till utveckling. De är alla medvetna om att det inte fungerade så väl i början av projektet eftersom deltagarna inte fick tillräckligt med tid att förbereda sig. Detta är också något som vissa av deltagarna tar upp. Mer framförhållning och planering behövs alltså. Det var hög frånvaro och det störde till viss del grupprocessen enligt några deltagare. En av deltagarna tycker att det var störande med deltagare som inte dök upp, kom för sent eller pratade i mobiltelefon under rehabiliteringstiden. Hon tycker att ledarna borde ha satt mer tydliga gränser. Ledarna anser dock att de som var där när de var få fick väldigt mycket uppmärksamhet och stimulans.

De intervjuade deltagarna gick in i projektet med olika grader av frivillighet, men gemensamt är att de flesta hade låga förväntningar. De har redan provat många aktiviteter och detta var bara ytterligare en. Projektet blev en positiv överraskning för deltagarna och en majoritet är nöjda med verksamheten. Den kritik som har framförts gäller främst bristande struktur och att det tog lång tid att få ordning på gruppen. En deltagare önskar sig en fortsättningskurs, där de kan fånga upp dem som inte kom så långt i första vändan. Rid- och musikterapien passade inte alla, men de som deltog frekvent är överlag nöjda. En del deltagare vill ha andra aktiviteter att välja på, till exempel gymnastik. Vissa är allergiska mot hästar, andra tyckte inte att musik var någonting för dem. Några få tycker att det skulle ha varit bra att få enskilda samtal, men påpekar att det fanns utrymme för enskilda samtal för dem som ville. En deltagare tycker att ledarna måste informera tydligare om tystnadsplikten. Hon fick uppleva att andra deltagare pratade om henne och det hon hade sagt i gruppen. En annan deltagare tyckte att det inte gav så mycket att delta i projektet. Hon tyckte det var skönt att prata med andra, men det hjälpte inte mer än så. En deltagare föreslår att de ska öka åldersspannet i grupperna för att låta fler generationer mötas. Hon tycker även att deltagarna ska vilja delta i projektet. Det gör att fler kommer på träffarna.

Det som är gemensamt för flertalet av de intervjuade deltagarna är att de känner sig sedda, bekräftade och har fått möjlighet att prova på saker och sett att de kan mer än de tror. I samordningsförbundets egen utvärdering kommer det fram att flertalet av del-

tagarna upplever att de mår bättre såväl fysiskt som psykiskt efter projektet. De flesta närmade sig också arbetsmarknaden genom praktik, studier eller arbete.

Lärdomar från projektet

Några av ledarna menar att samordningsförbundet borde ha gjort en bättre kartläggning av målgruppen innan Carpe Diem startade. Nu gick de endast på hur de lokala beredningsgrupperna tyckte att det var. Gruppen visade sig vara mindre än samordningsförbundet hade fått uppgift om. Det var svårt att få ihop tillräckligt stora grupper. Urvalskriterierna stämde inte överens med behovet. Ett flertal av de personer som passade för projektet saknade sjukintyg. Samordningsförbundet fick börja med att förmå dessa att ordna sjukintyg. Enligt tillförordnad samordnare borde de ha förankrat projektet bättre hos myndigheterna innan de startade. De skulle också ha informerat deltagarna bättre innan projektet startade. Projektet kom igång något för snabbt. Deltagarna hann inte förbereda sig ordentligt. Det fanns även problem med hög frånvaro, framförallt var det ett problem för rid- och musikterapi då dessa rehabiliteringsinsatser kräver mycket förberedelser och transport av hästar och musikinstrument. Ibland var det bara en eller två deltagare med i aktiviteten. Målet med att öka deltagarnas arbetsförmåga och välbefinnande uppnåddes i relativt hög grad. Däremot behöver insatserna riktas till rätt grupper. Speciellt om projekt som detta ska kunna påverka myndigheternas verksamhet.

Ett nytt Carpe Diem projekt ska startas, men med en annan målgrupp. Det nya projektet ska fokusera på människor mellan 20-40 år som upplever psykisk ohälsa, har försörjningsstöd eller aktivitetsstöd, men som arbetsförmedlingen inte arbetar aktivt med. De upplever sig vara sjuka och andra upplever dem som sjuka, men de uppfyller inte kraven för sjukskrivning. Innan projektet startar ska samordningsförbundet kartlägga hur stor gruppen är. De ska också förankra projektet väl hos såväl myndigheter som deltagare.

Självhjälpsgrupper

Samordningsförbundet har satsat på att starta självhjälpsgrupper för att nå ut till dem som behöver mindre stöd. Grupperna har till skillnad från övrig verksamhet ingen åldersgräns. Det övergripande syftet med att starta självhjälpsgrupper är att öka folkhälsan genom att erbjuda ett verktyg (självhjälpsgrupper) som möjliggör att människor blir delaktiga och tar eget ansvar för sin läkning och rehabiliteringsprocess. Målet för 2006 var att organisera minst tre självhjälpsgrupper i Avesta/Hedemora. Det blev två grupper, varav en nu är nedlagd. Det finns kölistor för fler grupper som ska starta så snart de har fått ihop tillräckligt många deltagare. Rekrytering till grupperna har skett genom annonsering, radiointervjuer och artiklar. Därtill har muntlig information gått ut till arbetsplatser, medlemsorganisationerna och andra aktörer inom rehabilitering. Ansvarig för att sätta igång självhjälpsgrupperna är den tillförordnade samordnaren. Detta uppdrag sker dock inte inom ramen för samordnaruppdraget, utan som projektledare för självhjälpsgrupperna.

Verksamhet

I en självhjälpsgrupp samlas människor med liknande problem, där de delar med sig av sina erfarenheter. Ideologin bakom självhjälpsgrupper är att människor genom att ta vara på sin egen inre kraft i möte med andra kan hjälpa sig själva och andra att må bättre. Känslan av gemenskap och förståelse antas hjälpa individen att få förutsättningar för att förändra sitt liv.

En självhjälpsgrupp består av fem till åtta deltagare som gemensamt tar ansvar för innehållet och utvecklingen i gruppen. Grupperna är slutna och har bara möten med de deltagare som är anmälda. Deltagarna har tystnadsplikt och kan vara anonyma. Självhjälpsgrupper bygger på förutsättningarna: demokrati, frivillighet och ömsesidighet. De verktyg som används är: igångsättaren, rundan och mötesmanualen. Igångsättaren – i det här fallet projektledaren från samordningsförbundet – organiserar och hjälper gruppen att komma i gång, men med målet att den ska bli självgående. Rundan är en samtalsform där ordet går runt mellan deltagarna och ingen har rätt att avbryta den andre.

Mötesmanualen utgörs av de gemensamma regler och riktlinjer som styr gruppens arbete. Samordningsförbundet har förslag på riktlinjer, men det är upp till gruppen att själv utforma dessa. Projektledaren betonar att det är viktigt att gruppen håller på mötesmanualen. Det gör deltagarna trygga och mötet undgår att bli till allmänt prat.

Genom samordningsförbundet har två självhjälsgrupper startat i Avesta. En är inriktad på människor med utmattningsdepression. Den som är nedlagd var inriktad på människor med övervikt. Fler är på gång så snart det finns tillräckligt många deltagare anmälda. Dessa nya grupper är bland annat inriktade på att sluta röka, träffar för patienter med sjukdomen KOL (kroniskt obstruktiv lungsjukdom) och ungdomar som är över 18 år och deprimerade.

Överviktsgruppen

Överviktsgruppen, som numera är upplöst, har bestått av ungefär fem personer. Gruppen har bytt deltagare ett par gånger. Projektledaren blev kvar längre i gruppen än de fyra till fem gånger hon hade räknat med, eftersom nya medlemmar behövde introduceras upprepade gånger. Enligt projektledaren har deltagarna haft svårt att förstå hur en självhjälsgrupp kan hjälpa mot övervikt. Deltagarna är relativt kritiska till formen, samtidigt inser de att de själva har haft ansvar för grupprocessen. De började tidigt släppa på den regelstyrda formen som kännetecknar självhjälsgrupper. Ett flertal av deltagarna anser att de hade behövt mer styrning från projektledaren. Många deltagare i gruppen kände varandra sedan tidigare, vilket gjorde att de som inte var del av gemenskapen kände sig utanför, medan andra tyckte att de redan pratade mycket med de andra deltagarna privat. En av deltagarna som har vana från andra självhjälsgrupper menar att deltagarna inte tog gruppens ordning på allvar. Det blev mest prat om annat.

Deltagarna föreslår att det ska vara mer styrning med spikade temamallar som ska följas varje gång. De vill ha teman om kost, träning och hälsa, därtill gärna besök av föreläsare som exempelvis dietist och sjukgymnast. Deltagarna vill även ha mer utmaningar så de tvingas till förändring. En av deltagarna säger att det var få som tog gruppen på allvar, det blev bara prat. Hon ville att de skulle sätta upp mål och utmaningar som exempelvis skriva ned sina måltider. En annan deltagare ville att de skulle sätta upp mål om att till exempel inte äta sötsaker på en vecka, men de lyckades aldrig komma överens om det i gruppen. En deltagare vill ha en mer lärarledd grupp som tar upp kost och motion. Några menar att de kanske hade fungerat bättre i en annan

grupp där ingen känner varandra. Två personer menar att de behöver individuell handledning istället för gruppterapi.

Att gruppen upplöstes behöver inte vara negativt enligt projektledaren. Hon menar att många grupper upplöses eftersom människor utvecklas eller på grund av att grupp-konstellationen inte fungerar. Hon anser att det är friskt att en grupp upplöses och är övertygad om att deltagarna alltid har fått något med sig. Deltagarnas berättelser pekar dock på att de hade hoppats på större förändringar i sitt liv. De är också kritiska till formen och avsaknaden av ledare. Samtidigt höll inte gruppen sig till rutinerna för självhjälpgrupper och tappade därför fokus och motivation. Projektledaren tror att självhjälpgrupper passar bäst för dem som vill förändras på ett djupare plan. Den viktigaste drivkraften är att deltagarna har en egen vilja att förändra sitt liv. I överviktsgruppen uppehöll de sig mest vid ytliga samtalsämnen och hade svårt att förstå hur prat kan hjälpa mot övervikt.

Utmattningsdepression

Självhjälpgruppen för utmattningsdepression, som består av fyra personer, har fungerat betydligt bättre än den för övervikt. Deltagarna är motiverade och har hållit relativt bra på rutinerna. Alla får utrymme att tala och blir lyssnade till. De har dock haft problem med de lokaler de använder på församlingsgården i Avesta. Gruppen får ofta byta lokal och deltagarna måste själva ordna med detta. Rutinerna för att de ska ordna med fika fungerar inte heller. Det organisatoriska är tröttsamt för deltagarna, speciellt med tanke på att de är drabbade av utmattningsdepression. De har haft perioder då de har släppt på rutinerna. Mötena har då blivit mer ”kafferep” och inte gett så mycket. Vissa i gruppen är mer engagerade än andra och de får ta mest ansvar. De har ibland fått ställa in på grund av för få deltagare.

Det positiva med självhjälpgruppen är att deltagarna får träffa andra med liknande problem, blir lyssnade till och får tala till punkt. De blir sedda som de är, vilket kontrasterar mot deras upplevelser från olika samhällsinstanser som psykiatri och försäkringskassan. Deltagarna har mycket gemensamt, även om de befinner sig i olika faser. Många gör liknelser med tidigare erfarenheter av deltagande i möten baserade på 12-stegsmetoden.¹ De menar att denna form av självhjälp liknar 12-stegsmöten till sin form,

¹ Exempel på grupper som anordnar 12-stegsmöten är Anonyma Alkoholister (AA), Anonyma Narkomaner (NA), Anhöriga till alkoholister (AI-Anon), Anonyma Överätare (OA).

men är mindre strikt och utan religiös koppling. En deltagare påpekar att den mjukare icke-religiösa formen troligtvis kan locka dem som avstår från 12-stegsgrupper på grund av dess koppling till religion.² En annan deltagare menar att 12-stegsmetoden känns ”gammalmodig”. Flertalet tycker att det är skönt med denna friare form, men påpekar samtidigt att det har varit svårt att få ordning på strukturen. En deltagare som har slutat i självhjälpsgruppen och istället gått med i en grupp baserad på 12-stegsmetoden tycker att det blev otryggt med de bristande rutinerna. I 12-stegsgruppen går allt enligt schemat och det gör att hon kan slappna av. Hon behöver inte hålla kontroll på rutinerna. Hon tycker att idén med självhjälpsgrupper som är annorlunda är bra, men att målen och vikten av att lägga ner arbete på självutveckling behöver förtydligas.

En deltagare som får pendla från Hedemora till Avesta för att delta i självhjälpsgruppen anser att det behövs mer information, så att fler grupper kan starta. Hon tycker att arbetsförmedlingen och försäkringskassan kan skicka brev till dem som verkar behöva den formen av stöd.

Gemensamt för grupperna

Projektledaren menar att det i självhjälpsgrupperna handlar om enkla saker som deltagarna har saknat, som att bli sedda, träffa andra i samma situation, skratta och känna igen sig i andras berättelser. Hon anser att det är tacksamt att jobba med dessa grupper, eftersom deltagarna upplever sig få mer stöd av varandra, än de får av myndigheterna. Samtidigt är det tydligt att det finns svårigheter både med att få ihop tillräckligt många deltagare och att få grupperna att fungera.

I båda grupperna är deltagarna ense om att det är viktigt att gruppens möten inte är öppna, på det sätt som 12-stegsmöten är upplagda. De vill att samma människor ska komma varje gång. Det gör att var och en blir tryggare och kan öppna sig mer. Ett flertal av deltagarna menar att de lämnades utan ledare för tidigt. Ledaren skulle ha behövt vara mer auktoritär. Samtidigt uppskattar de ledaren eftersom hon är en lyhörd och förstående person. I båda grupperna upplever deltagarna att de skulle ha behövt mer hjälp med att hålla på rutinerna. De är medvetna om att gruppen ska vara självgående, men eftersom det inte finns lika starka traditioner som i 12-stegsgrupperna tar det mer tid att

² De som deltar i 12-stegsmöten betonar vanligtvis att 12-stegsgrupperna är religiöst obundna. När ordet Gud används ska det tolkas utifrån var och ens uppfattning.

komma in rutinerna. Deltagarna framhåller att det är viktigt att hålla på formen, annars svävar samtalen iväg och var och en får inte det utrymme de behöver.

En annan kritik som kan riktas mot verksamheten är att den till viss del bedrivs i svenska kyrkans församlingsgård i Avesta. En person som väntar på att en ny grupp ska starta har uttryckligen sagt att hon inte vill vara i kyrkans lokaler. Ingen av de intervjuade deltagarna upplever det som problematiskt att vara i kyrkans lokaler, men det är värt att fundera på hur ateister och personer som tillhör andra trossamfund ställer sig till att delta i självhjälpgrupper om de är förlagda till svenska kyrkans lokaler.

Medlemsorganisationernas åsikter

Medlemsorganisationerna har satsat resurser i samordningsförbundet och samordningsförbundet vill veta om de är nöjda med verksamheten. Beroende på nivå i respektive organisation och grad av kontakt med samordningsförbundet har personalen varierande erfarenheter av samordningsförbundet.

Erfarenheter

Samtliga som besvarade enkäterna har kännedom om samordningsförbundets verksamhet. De flesta uppfattar att samordningsförbundets verksamhet fångar upp individer som behöver mer flexibel hjälp än den som myndigheterna kan ge. Samordningsförbundet anses i hög grad arbeta med rätt målgrupper. Några föreslår dock att åldersspannet bör utökas så att verksamheten även gäller dem över 40 år. En respondent från försäkringskassan tycker att målgruppen är för bred. Målgruppen bestäms av styrelsen och de lokala beredningsgrupperna. Det är därför något som personalen på samordningsförbundet inte kan besluta om, även om de kan ha synpunkter.

Många uppfattar att samordningsförbundet arbetar med relevanta metoder. Några påpekar att coacherna har mer tid avsatt för varje individ än handläggarna i ordinarie myndighet. Detta gör att varje individ får en grundligare utredning. Personalen anses vara kompetent och kreativ. De har med sig bredd och erfarenhet från olika myndigheter, vilket uppskattas. En respondent på chefsnivå på arbetsförmedlingen menar att personalens skilda kompetenser borgar för att de utformar relevanta aktiviteter. Samordningsförbundet har även möjlighet att pröva okonventionella metoder och kan vara flexibla. En respondent från försäkringskassan tycker att rehabiliteringsformerna skulle vara tillgängliga för alla med detta behov. Två arbetsförmedlare svarar att resultaten ger tydligt svar på att aktiviteterna är relevanta.

Kritik och åsikter

Den kritik som kommer fram handlar framförallt om att insatserna är allt för inriktade på att hjälpa individerna, vilket medför att målet med att åstadkomma samverkan i den

ordinarie verksamheten kommer i skymundan. Samtidigt påpekar en respondent i chefsposition på landstinget att samordningsförbundet identifierar brister i samverkan och påtalar dessa. Några menar att det är allt för få individer som får hjälp genom verksamheten. Dessutom menar en respondent på chefsposition inom socialtjänsten att coacherna arbetar terapeutisk och hjälpinriktat på ett sätt som går utöver deras kompetens och uppdrag. Coacherna går in i en hjälproll. En respondent från landstinget undrar om personalen ställer för små krav på individen.

En respondent från försäkringskassan vill att samordningsförbundet ska riktas in mer på deras område. En representant för socialtjänsten anser dock att försäkringskassans fokus på sjukskrivningar har blivit allt för dominerande. Han menar även att arbetslinjen har blivit för stark och att socialtjänsten hamnar i bakgrunden. Han tycker sig märka att kraven på snabba resultat ökar, trots att det är tänkt att deltagarna ska få lång tid till rehabiliteringsprocessen.

Flertalet menar att samarbetet mellan myndigheterna inte har ökat. En arbetsförmedlare påpekar att samverkan kring samordningsförbundets målgrupper har ökat, däremot har inte samverkan gällande andra grupper förändrats. En respondent på chefsposition inom socialtjänsten menar att myndigheterna själva måste ta ansvar för samverkan. Samordningsförbundet kan bidra med att föra diskussioner om hur verksamheterna ska samordna sig. En annan chef inom socialtjänsten menar att coachingteamet riskerar att bli en institution som ska uppfylla förvaltningarnas behov, om inte arbetet riktas in mer på att utveckla metoderna inom de befintliga verksamheterna. Samtidigt påpekar chefen att de ”stjäl” idéer från samordningsförbundets verksamhet. En annan respondent på chefsnivå i försäkringskassan menar att samordningsförbundet bidrar med nya infallsvinklar och idéer för hur de kan arbeta.

Samordningsförbundets verksamhet har inte påverkat respondenternas syn på den egna verksamhetens metoder i någon högre grad. Detta kan bero på att de redan arbetar okonventionellt, men också på att metoderna inte har förts ut till myndigheterna. De som har svarat på enkäten betraktar till stor del samordningsförbundet som en instans som tar hand om de personer myndigheternas ordinarie verksamhet inte kan hjälpa. En respondent från landstinget menar att samordningsförbundet verkar arbeta med en grupp människor som ingen annan orkar med. En arbetsförmedlare menar att den egna myndigheten lätt ser samordningsförbundet som lösningen på alla bekymmer, utan att först prova vad som är möjligt att göra i den egna organisationen. Samordningsförbundets egen vision om att vara ett ”metodlab” som provar ut metoder som sedan överförs till

ordinarie myndigheter har inte nått fram till medlemsorganisationerna. Samordningsförbundet tolkas som det de inte vill vara: ytterligare en instans att skicka hjälpbehövande individer till. Samtidigt uppskattar många av respondenterna samordningsförbundets arbete och lyfter fram att det ger resultat. Samordningsförbundets utmaning ligger i att föra ut metoder och arbetssätt till myndigheterna.

Samordningens utmaningar

Marie Fridolf (2004), som har forskat om samordning, påpekar att samarbetet mellan myndigheterna måste växa fram långsamt. Ekonomisk vinst och organisatorisk förändring tar lång tid. Förväntningarna på snabba resultat måste därför dämpas. Myndigheterna behöver ställa in sig på att vara flexibla och uthålliga. Enkätsvaren från medlemsorganisationerna tyder på att vissa efterlyser snabba resultat och mätbar ekonomisk vinst. Samordningsförbundets verksamhet har bara hållit på i ca 1 ½ år. Statskontoret (2006, 2007) påpekar att det tar tid innan samordningsförbunden kan visa resultat. Detta är samordnarna i samordningsförbunden medvetna om, medan medlemsorganisationerna vanligtvis ställer krav på snabba resultat. Fridolf (2004) påpekar dessutom att det måste finnas en vilja hos varje myndighet att samverka och att de har gemensamma mål. Med andra ord måste myndigheterna vända på resonemanget. De ska inte titta efter vad de får ut av samordningsförbundet, utan på vilket sätt de kan bidra med engagemang, resurser och vilja till att stärka samverkan. Det kan konstateras att medlemsorganisationerna får förbereda sig på mer uthållighet.

Lag, ideologi och ekonomi

Den lag som reglerar hur ett samordningsförbund ska organiseras påverkar utformningen av de insatser som görs och Södra Dalarnas samordningsförbund vill veta hur de förhåller sig till lagen. Det ställs även krav på att verksamheten ska genomsyras av ett jämställdhets- och integrationsperspektiv (Prop. 2002/03:132). Effekterna av arbetet för jämställdhet och integration är viktiga att ha i åtanke för att säkra alla människors rätt till lika behandling. Genus och etnicitet kan påverka hur rehabiliteringsinsatserna utformas. Dessutom finns det förväntningar på samhällsekonomisk vinst (Prop. 2002/03:132). Att mäta samhällsekonomiska vinster är dock komplicerat och kan kopplas till hur verksamheten i samordningsförbunden följs upp. Även detta är frågor som samordningsförbundet vill ha belysta.

Att följa lagen

Södra Dalarnas samordningsförbund upplever att de har blivit ifrågasatta av en del andra samordningsförbund för att de i sin verksamhet går utanför vad lagen föreskriver. Framförallt har kritiken handlat om att ett samordningsförbund inte ska vara drivande, utan mer fungera som en bank som ger projektbidrag. Statskontoret (2007) pekar på att samordningsförbunden på grund av bristande nationellt stöd kan riskera att göra olika tolkningar om vilken verksamhet som ryms inom lagen.

I 2 § säger lagen (2003:1210) att insatserna inom den finansiella samordningen skall avse individer som är i behov av samordnade rehabiliteringsinsatser och skall syfta till att dessa uppnår eller förbättrar sin förmåga att utföra förvärvsarbete. I förhållande till denna paragraf kan det konstateras att Södra Dalarnas samordningsförbund har riktat in sig på en relevant målgrupp. Vilka insatser som kan göras av ett samordningsförbund bestäms i 7§. Där sägs att ett samordningsförbund har till uppgift att:

1. besluta om mål och riktlinjer för den finansiella samordningen,
2. stödja samverkan mellan samverkansparterna,

3. finansiera sådana insatser som avses i 2 § och som ligger inom de samverkande parternas samlade ansvarsområde,
 4. besluta på vilket sätt de medel som står till förfogande för finansiell samordning skall användas,
 5. svara för uppföljning och utvärdering av rehabiliteringsinsatserna, och
 6. upprätta budget och årsredovisning för den finansiella samordningen.
- Ett samordningsförbund får inte besluta i frågor om förmåner eller rättigheter för enskilda eller vidta åtgärder i övrigt som innefattar myndighetsutövning eller som avser tillhandahållande av tjänster avsedda för enskilda.

I propositionen (Prop. 2002/03:132) som föregår lagen skrivs att samarbetet mellan enskilda handläggare ska bedrivas med fokus på den enskildes behov av sammanhållen rehabilitering. Den enskilde måste dock samtycka till samordningen. I propositionen ges exempel på möjliga utvecklingsinsatser som kartläggning, utveckling och implementering av metoden gemensam individuell handlingsplan, samt utbildnings- och informationsinsatser. Andra exempel som ges är sådana som direkt relaterar till Södra Dalarnas samordningsförbund: finansiering och utveckling av särskilda insatser eller projekt, vilket kan kräva att samverkansparterna behöver samlokalisera personalresurser och anställa projektledare. I propositionen framhålls även att verksamheterna kan behöva förstärkas med extra personal. Slutligen ska uppföljning och utvärdering göras av genomförda åtgärder, för att ge möjlighet till att vidareutveckla metoderna.

Det finns ingenting som direkt säger att det ena sättet att arbeta på är bättre än det andra. Hur samordningsförbunden arbetar varierar (Statskontoret 2006, 2007). Däremot förefaller många samordningsförbund efterlysa tydligare riktlinjer. Statskontoret (2007) menar att regeringen måste bli tydligare med vilka målgrupper och aktiviteter som ska höra hemma inom Finsam. De beskriver att många samordningsförbund lägger allt för mycket tid på att hantera juridiska och ekonomiska frågor, eftersom lagen är vid och vag. Mot bakgrund av detta är det begripligt att det blir en strid om tolkningsföreträdet bland de olika samordningsförbunden.

Ordförande i styrelsen och personalen i Södra Dalarnas samordningsförbund är övertygade om att de följer lagstiftningen, men medger att de kanske befinner sig i dess utkanter. De tolkar lagen som att samordningsförbunden får vara med och hitta nya lösningar, inte bara ge pengar till projekt som myndigheterna kommer på. Ordinarie sam-

ordnare pekar även på att det är lättare för dem som har tid avsatt för att arbeta med samverkan att lyssna på myndigheterna, se helheten och sedan finna lösningar som de kan prova. Ett flertal myndigheter står inför stora omorganisationer som kommer att ta tid och kraft, därför har de troligtvis fått försämrade möjligheter till att arbeta med samverkan lika aktivt som tidigare (jfr Statskontoret 2007). Samordnaren menar att det är viktigt att samordningsförbundet är en aktör som driver på utvecklingen med samverkan och nya rehabiliteringsinsatser.

Att samordningsförbunden inte får hålla på med myndighetsutövning har de i Södra Dalarnas samordningsförbund löst genom anställningsformen. Coacherna och andra som arbetar med rehabiliterande insatser är anställda av medlemsorganisationerna, inte av samordningsförbundet. De enda som är anställda direkt på samordningsförbundet är ordinarie samordnare och tillförordnad samordnare.

Den verksamhet som befinner sig längst ut i utkanten av lagens intentioner är självhjälpgrupperna, eftersom dessa inte syftar till att få deltagarna att närma sig arbetsmarknaden. Statskontoret lyfter dock fram att det i propositionen sägs att det inte är nödvändigt att varje insats inom Finsam leder till att den enskilde närmar sig arbetsmarknaden (Prop. 2002/03:132; Statskontoret 2007). Kanske kan självhjälpgrupperna genom sin inriktning på välbefinnande och folkhälsa betraktas som ett mer generellt sätt att upprätthålla befolkningens hälsa och därmed förmåga till arbete.

Södra Dalarnas samordningsförbund följer lagstiftningen som den ser ut nu. Som Statskontorets (2007) tredje utvärdering visar är emellertid lagen vid och många samordnare har svårt för att veta vilken verksamhet lagen är tänkt att tillåta. Sveriges kommuner och landsting har fått i uppdrag att utforma en skrift om samordningsförbundens organisation. Statskontoret vill också att regeringen ska ge Arbetsmarknadsverket, Försäkringskassan och Socialstyrelsen ett tydligare uppdrag för att stödja samordningsförbunden och deras verksamhet.

Jämställdhet och integration

I regeringens proposition anges med tydlighet att verksamheten i alla dess delar ska genomsyras av ett tydligt köns- och integrationsperspektiv (Prop. 2002/03:132). Statskontorets (2006) andra utvärdering lyfter fram att jämställdhets- och integrationsaspekten förbises i ett flertal av samordningsförbunden. Det samma gäller för Södra Dalarnas samordningsförbund. Samordningsförbundet bedriver inte något aktivt arbete med ut-

gångspunkt i genus och etnicitet. Verksamhetens effekter har inte analyserats med genus och etnicitet som genomsyrande frågeställning. De svar som ges är vaga och flertalet av de intervjuade anger att det är en fråga de givetvis behöver arbeta med, men det har inte gjorts. Deltagarna i coachingteamet har en jämn könsfördelning. Däremot har de endast en deltagare med utomnordiskt ursprung. I Carpe Diem deltog några personer med utomnordisk bakgrund. Även där var könsfördelningen jämn. Det är de lokala beredningsgrupperna som väljer ut vilka som ska delta i samordningsförbundets verksamhet. Detta är en fråga som behöver lyftas dit.

Ordinarie samordnare påpekar att den jämna könsfördelningen i alla fall gör att kvinnor får samma nivå på rehabiliteringen som män, annars är det vanligt att män får dyrare rehabiliteringsinsatser än kvinnor. En av coacherna påpekar att de i teamet är uppmärksamma på hur deltagare med barn upplever att barnomsorgen fungerar och om de anser sig ha tillräckligt stöd för att kunna gå ut i arbete. Ingen av coacherna har upplevt att det är någon skillnad i hur kvinnor respektive män bemöts i gruppaktiviteterna. Coachingteamet har enbart kvinnor anställda, men kan vid behov ta in en man från medlemsorganisationerna. Detta har dock inte varit aktuellt.

Statskontoret (2006) uppmärksammar att samordningsförbunden behöver ha en medveten strategi för att inte förbise specifika behov som grundar sig i normer för genus och etnicitet. Södra Dalarnas samordningsförbund behöver öka sina kunskaper om hur genus och etnicitet skapar ojämlika villkor och utforma kartläggningar och utvärderingar utifrån det. I ett ojämlikt samhälle behöver vissa diskrimineringsordningar uppmärksammas mer än andra.

Samhällsekonomiska vinster

Ett mål med Lagen om finansiell samordning är att samhället ska vinna ekonomiskt på att få människor tillbaka i arbete. Det är svårt att sja om hur samhällsekonomin kommer att påverkas. Enligt den proposition som föregick lagen (Prop. 2002/03:132) och Statskontorets utvärderingar (2006, 2007) kommer de eventuella ekonomiska vinsterna att fördelas ojämnt mellan medlemsparterna. Det är framförallt försäkringskassan och kommunerna som kommer att märka av ekonomiska vinster. Även kostnaderna för arbetslöshetsersättningen kan komma att minska, men många ur målgruppen uppbär inte a-kassa, varför det finns viss risk att samordningen inte gör någon ekonomisk skillnad vad gäller arbetslöshetsersättningen. Arbetsmarknadsmyndigheten och hälso- och sjuk-

vården kan riskera att inte uppfatta de samhällsekonomiska vinsterna, även om vinsterna för samhället i stort blir märkbara. Arbetsmarknadsinsatser som exempelvis anställningsstöd kan snarare ge ökade kostnader, samtidigt som kostnaderna minskar för kommun och försäkringskassa.

Enligt den intervjuade personalen på samordningsförbundet, inklusive ordföranden i styrelsen, kommer samordningsförbundets verksamhet med största sannolikhet att generera samhällsekonomiska vinster. De ger exempel på hur mycket en individ kostar i bidrag eller sjukpenning resten av livet i jämförelse med om samma person arbetar och betalar skatt. Dessutom kanske personen i fråga konsumerar mindre sjukvård och mediciner, vilket samordningsförbundet har börjat mäta från och med januari 2007. De individuella vinsterna med att komma i arbete sträcker sig enligt personalen även till att deltagarna får bättre relationer och nätverk. Det i sig ger högre grad av välbefinnande och förmåga att hantera svårigheter. En av coacherna pekar på att individernas barn får bättre förutsättningar för sina liv genom att föräldrarna mår bättre och kommer i arbete. Ordinarie samordnare lyfter även fram att människors välmående kan hindra dem från att fastna i kriminalitet och droger, vilket är en samhällsekonomisk vinst i ett ännu större perspektiv. Samordnaren är tydlig på att det kommer att kosta mer pengar i ett initialskede när myndigheterna organiserar om sin verksamhet, men att de kommer att börja tjäna pengar snabbt när de väl börjar utgå från den enskildes behov och arbeta långsiktigt genom samverkan. En långsiktig egen försörjning är betydligt mer lönsam för samhället än ett bidragsberoende.

Statskontorets (2007) tredje rapport visar också på att av 386 deltagare fördelade på 10 insatser minskade andelen med försörjningsstöd och andelen yrkesarbetande ökade. De lokala beredningsgruppernas verksamhetsplaner visar på att kostnaderna för försörjningsstöd har minskat i såväl Avesta som Hedemora. Det är emellertid för tidigt att dra några säkra slutsatser om dess koppling till samordningsförbundets verksamhet. Minskningen av försörjningsstödet kan påverkas av andra faktorer än samordningsförbundets verksamhet. Resultaten för Finsam som helhet är dessutom ännu osäkra. Hur väl en individ lyckas ta sig in på arbetsmarknaden beror på flera faktorer, som hur långt från arbetsmarknaden denna stod innan insatsen, arbetsmarknadsläget, den enskildes motivation och insatsens inriktning (Statskontoret 2007).

Genom att myndigheterna samverkar kan problem lösas smidigare och mer flexibelt, vilket i sig kan ge samhällsekonomiska vinster. Det centrala är att lyfta blicken från de enskilda myndigheterna och se till samhällsekonomin i ett större perspektiv, samt i ett

längre tidsperspektiv. Några av coacherna påpekar att det kan ta längre tid att komma i försörjning för den enskilde, men eftersom de arbetar med hela människan blir det mer hållbart än om endast arbetsrelaterade insatser sätts in. Individerna kommer inte tillbaka till systemet eftersom livet i sin helhet fungerar.

Statskontoret ska följa resultaten för Finsam utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv. I likhet med personalen på Södra Dalarnas samordningsförbund påpekar Statskontoret att SUS, det nationella uppföljningssystemet för att följa resultat av rehabiliteringsåtgärder, inte fungerar tillfredsställande. Det kommer därför inte att vara möjligt att beräkna rehabiliteringens effekter därigenom (Statskontoret 2007). Södra Dalarnas samordningsförbund använder egna mätinstrument och kan därmed följa deltagarnas utveckling.

Vad gäller självhjälsgrupperna är dessa inte relaterade lika starkt till arbetsmålet, eftersom många av deltagarna redan har arbete. Målet med självhjälsgrupper är att öka folkhälsan. Det är en billig form för att öka välbefinnandet för människor. Det som kostar är igångsättare och eventuellt lokal. För närvarande får samordningsförbundet låna lokaler gratis av svenska kyrkan och landstinget. Eventuella samhällsekonomiska vinster är svåra att beräkna då det inte finns några mål att relatera till. Dessutom görs inte uppföljningar regelbundet som med övrig verksamhet.

Samordningsförbundets uppföljningsinstrument

Att mäta framgång och samhällsekonomisk vinst för rehabiliteringsinsatser är komplicerat och kräver en speciell forskningsdesign som har skapats för detta syfte. Detta utesluter inte att lokala verksamheter, förutom att använda sig av metoder som i forskning visat sig effektiva, även följer upp huruvida de insatser/metoder som används ger de avsedda effekterna, för dem som deltar i verksamheten. Södra Dalarnas samordningsförbund har själva utformat sina uppföljningsinstrument för coachingverksamheten och projektet Carpe Diem.

Som framgått tidigare inleder coacherna sitt arbete med att en kartläggning görs av individens livsvillkor och arbetssituation – en kartläggning som utgör utgångspunkt för planeringen för hur den enskilde ska öka sin förmåga till försörjning. De individuella coachingsamtalen dokumenteras framförallt med stödanteckningar som sedan renskrivs. Coacherna vill undvika att lägga allt för mycket tid dokumentation. Därtill gör deltagaren en självskattning med hjälp av skalor från ett till tio (från stämmer inte, delvis till

stämmer helt) inom fyra delområden: Hälsa, Socialt, Aktivitet och Myndighetskontakter (socialtjänst, psykiatri, primärvård). Denna självskattning gör deltagaren på nytt var sjätte månad. Resultatet sammanställs och redovisas till styrelse och huvudmän och presenteras även på samordningsförbundets hemsida. Insikten om egna problem och tillkortakommanden ökar förmodligen efter kontakt med coacherna, vilket gör att deltagarna ibland skattar lägre vid andra tillfället jämfört med det första. Personalen upplever också att deltagarnas önskan om att svara ”rätt och bra” ibland överskuggar den sanna upplevelsen. Påståendena som ingår i självskattningen upplevs av personalen som aningen för abstrakta för deltagare med lindriga intellektuella handikapp. Förutom självskattningen fyller deltagarna med jämna mellanrum i enkäter om hur de upplever verksamheten.

Deltagarna i Carpe Diem har i efterhand fått besvara ett frågeformulär som innehåller frågor om deltagarnas uppfattning om verksamheten, hur de själva skattar sin hälsa och sömnvanor före och efter deltagandet i kursen, om de upplever sig ha närmat sig arbetsmarknaden, livsstilsförändringar, självkänedom, förmåga att kommunicera samt den egna förmågan att sätta gränser.

I relation till syftet att deltagarna ska närma sig arbetsmarknaden sätts specifika mål för varje projekt. De mål som anges på individnivå, för deltagarna i Coachingteamet, är att 10 % ska ha närmat sig arbetsmarknaden efter sex månader. Lika stor andel ska efter 12 månader ha egen försörjning. Målen för Carpe Diems deltagare är att hälften ska arbetsträna/studera efter avslutat projekt.

Ett problem med samordningsförbundets mätningar är att de inte mäter den faktiska situationen utan i vilken utsträckning deltagarna *anser sig* ha närmat sig arbetsmarknaden. Till exempel anges att alla deltagare från Carpe Diem projektet närmade sig arbetsmarknaden och därvid har man nått målet. Att närma sig kan innebära praktikplats, studier, att de skrivit in sig på arbetsförmedlingen eller hittat arbete. Det är förstas svårt att sätta en absolut gräns för när någon har närmat sig arbetsmarknaden, men samordningsförbundet bör sätta upp mer tydliga mätbara mål. Detta är även något som Statskontoret (2007) påpekar i sin tredje utvärdering. Det behövs tydligare kriterier för såväl rekrytering av deltagare, som för vilka mål som ska mätas för att kunna påvisa insatsernas effekter.

Avgörande för huruvida samordningsförbundet anser sig nått sina mål vad gäller individer är således om deltagarna själva bedömer att en förändring inträtt. Det är en form av kunskap. I de fall, som i Carpe Diem, där deltagarna i efterhand ombeds skatta

vad de tyckte innan de började, det vill säga minst sex månader bakåt i tiden, innebär stora felkällor. Människor kan ha svårt att minnas och det finns en risk att man inte vill komma ihåg sina egna tillkortakommanden eller en besvärlig situation.

Mot bakgrund av nämnda problem föreslås en utveckling och förändring av samordningsförbundets system för dokumentation och uppföljning. Fokus bör vara kunskap om den faktiska livssituationen, före och efter deltagandet (efter sex, tolv månader eller längre tid) snarare än den enskildes skattning i enkätform. Det innebär att deltagarnas faktiska situation dokumenteras på ett systematiskt sätt vad gäller områden i livet som är av betydelse för en människas livssituation. Det kan exempelvis gälla arbete, utbildning, försörjning, psykisk och fysisk hälsa, relationer, fritid m.m. Det påminner till sitt innehåll om den utredning som görs av deltagarna när de kommer till coachingteamet. Den utredning/kartläggning som ändå görs skulle således kunna spela en roll även som uppföljningsinstrument. Om resultatet av utredningen dokumenteras på ett systematiskt sätt kan den vara utgångspunkt för uppföljningen på såväl individ- som målgruppsnivå. Sådan dokumentation kan företrädesvis göras i dialog mellan deltagare och coach. Den uppfattning eller de uppgifter som dokumenteras är den gemensamma bedömning som görs i dialogen mellan deltagare och coach. Det kan röra sig om direkta fakta men även kompletteras med skattningsskalor som speglar deltagarens egna subjektiva upplevelse. Vid uppföljningssamtal får även coachens uppfattning en roll – det är inte bara deltagarens uppfattning. Skiljer sig dessa åt kan det antecknas separat. Dokumentationen görs av personalen under samtalet på ett för deltagaren öppet sätt. Ett sådant dialogbaserat arbetssätt skulle också underlätta skattningen för deltagare med intellektuella handikapp eller språksvårigheter. Att utarbeta en mall för ändamålet brukar innebära att även verksamhetens mål granskas och förtydligas – arbetet bör därför ske i samarbete mellan coacher, samordnare och eventuell forskare/utbildare. Utgångspunkten, för vilka uppgifter som dokumenteras, är vad Samordningsförbundet och de samverkande myndigheterna vill och behöver få kunskap om, dels för att hjälpa individer och dels för att beskriva verksamhetens resultat på målgruppsnivå (se Alexanderson 2006; Sandell 2003). Även det nationella uppföljningssystemet ställer krav på vilka uppgifter som är relevanta.

Att ändra uppföljningssystem i en pågående verksamhet har både för- och delar. Möjligheten att göra jämförelser över tid förskjuts framåt i tiden. Vid en eventuell utveckling av uppföljningsinstrumenten enligt ovan kan de delområden som hittills används ingå men inte på exakt samma sätt. Fördelen med att utveckla samordningsför-

bundets arbete med uppföljning är att kunskapen om vilka resultat som nås blir bättre, samtidigt som målen tydliggörs vad gäller arbetet med enskilda individer. En sådan lokal uppföljning kan mycket väl komplettera en fungerande uppföljnings- och utvärderingsaktivitet på nationell nivå.

Slutsatser och framgångsfaktorer

Södra Dalarnas samordningsförbund har visionen om att vara ett ”metodlabb”. De har byggt upp sin verksamhet genom att prova sig fram och vara öppna för förändring. Denna rapport ska inte ses som en slutlig utvärdering eftersom verksamheten ständigt förändras. I detta avslutande kapitel ska dock några av de slutsatser som kan dras av utvärderingen så som samordningsförbundet fungerade vid tidpunkten för utvärderingen förtydligas. Därtill ska de framgångsfaktorer som personalen själva ringar in som väsentliga för utvecklingen av arbetet lyftas fram. Det är framgångsfaktorerna som pekar ut riktningen för samordningsförbundet.

Slutsatser

Sammanfattningsvis kan konstateras att Södra Dalarnas samordningsförbund har påbörjat en verksamhet som till stor del anses vara bra av såväl medlemsorganisationer som deltagare. Då endast ett urval har intervjuats och besvarat enkäter kan det förstås finnas avvikande svar som är mer kritiska. Både medlemsorganisationerna och deltagarna har förslag på förbättringar av verksamheten. Personalen är också inriktad på att det tar tid att prova ut nya metoder och arbetssätt, men detta är också en del av syftet med samordningsförbundets verksamhet.

Av de projekt som har utvärderats är coachingteamet det mest framgångsrika, där personal, medlemsorganisationer och deltagare är nöjda. Projektet Carpe Diem var lyckat för dem som deltog och lyckades komma vidare i studier eller arbete i någon form. Däremot behöver liknande projekt planeras med mer noggrannhet. Deltagarna hann inte förbereda sig. Det var mycket frånvaro. Gruppen var dessutom mindre än väntat och det var svårt att rekrytera deltagare. Självhjälpsgrupperna har haft mer diffus framgång, men har till skillnad från de andra projekten svagare målformulering och inga egentliga mätbara mål. Deltagarna önskar mer styrning av igångsättaren. De har haft svårt för bibehålla mötesordningen. Troligtvis behöver samordningsförbundet fundera över om de kan förändra hur självhjälpsgrupperna startas upp. De bör även följa upp processen i självhjälpsgrupperna för att utifrån dessa resultat justera formen och stödet.

Samordningsförbundet vill vara ett ”metodlabb” och det innebär projekt med varierande framgång. Det väsentliga är att dokumentera och dra slutsatser av de erfarenheter som görs, för att sedan välja ut vilka metoder och arbetssätt som kan implementeras i myndigheterna. För att kunna mäta verksamhetens framgång behöver samordningsförbundet utforma mätbara mål och skapa tydliga uppföljningsrutiner för all verksamhet. Uppföljningsrutinerna bör utformas så att resultaten är jämförbara mellan olika projekt. Därtill bör uppföljningsinstrumenten inkludera såväl deltagarnas som coachernas/ledarnas erfarenheter.

Erfarenheterna från projekten har inte nått berörda myndigheter fullt ut. Samordningsförbundet behöver bli bättre på att nå ut till medlemsorganisationerna med sin vision och inriktning på arbetet, annars riskerar de att bli ytterligare en instans dit myndigheterna skickar personer som de inte klarar av att hjälpa i ordinarie verksamhet. Som ordinarie samordnare påpekar måste samordningsförbundet lägga tid och pengar på att implementera. Annars blir detta bara ytterligare ett projekt som försvinner med tiden. Samordningsförbundet måste kunna påverka myndigheternas arbetssätt mer långsiktigt (jfr Statskontoret 2006, 2007). Samtidigt pekar Statskontoret (2006) på att samordningsförbunden själva får utforma verksamhetens inriktning. Det är därför inte givet att alla insatser ska implementeras. Verksamheten kan även vara svår att överföra till en myndighet på grund av dess gränsöverskridande karaktär.

Samordningsförbundet behöver uppmärksamma och kartlägga behovet av rehabilitering med ett medvetet genus- och etnicitetsperspektiv. Det är inte givet att specifika insatser behöver sättas in beroende på genus eller etnicitet, men innan perspektivet avfärdas måste det vara prövat.

Deltagarperspektivet

Deltagarna i samordningsförbundets aktiviteter lyfter fram vinsterna för dem personligen. De mår bättre, har hittat sätt att närma sig arbetsmarknaden och har bättre självkänsla och mer framtidstro. De upplever att de har blivit sedda, bekräftade och lyssnade till (jfr Elhouar 2007). Fridolf (2004) påpekar att samordningen av insatser måste komma in tidigt för en individ. Det ska inte vara en åtgärd som sätts in när allt annat har misslyckats. Risken med denna form av samordning är att en ny kategori av individer med komplex problematik skapas och att de inte får ordentlig hjälp förrän de har misslyckats med allt annat. Ett flertal av de intervjuade deltagarna påpekar att de äntligen har fått hjälp och lyckats genomföra en rehabilitering, efter otaliga misslyckanden. Det

bästa vore om den samordnade rehabiliteringen påbörjades i ett tidigare skeende. Rehabiliteringsinsatserna måste givetvis utgå från individens behov och livsvillkor. Fridolf (2004) pekar på att en ny bedömning av individen där man bortser från tidigare bedömningar kan ge nya infallsvinklar och lösningar. Med hänsyn till individens perspektiv är det väsentligt att handläggaren i respektive myndighet håller organisationsperspektivet i bakgrunden och förmår att betrakta individen utifrån ett helhetsperspektiv.

Framgångsfaktorer

Det finns vissa faktorer som har gjort att samordningsförbundet har blivit ett lyckat projekt, där de flesta är nöjda med verksamheten. Ordinarie samordnare menar att framgångarna beror på att de har varit lyhörda och ödmjuka och försökt att sätta sig in i myndigheternas verklighet. De bestämde sig från början för att de inte vet vad som ska göras, de har inte svaren, utan måste lyssna på deltagare, myndigheterna och styrelsen. Hon lyfter även fram personalen i coachingteamet som en resurs. Därtill har det betydelse att styrelsen har varit modig nog att ge dem tid utan att kräva allt för snabba resultat.

Flera i personalgruppen nämner att de är inställda på förändring och förbättring hela tiden. De sitter tillsammans och kan bolla idéer och lösa problem kontinuerligt. Att de har en gemensam plattform och ideologi ses också som en viktig framgångsfaktor. De utgår från individens behov och utformar metoderna därefter. Detta är möjligt eftersom coacherna har mer tid för varje deltagare än vad en handläggare på myndigheterna har (jfr Statskontoret 2006). De arbetar lösningsfokuserat med utgångspunkt i individen, vilket gör att de lägger tillbaka ansvaret på den enskilde. Det gör att denne måste ta ansvar för sin egen rehabilitering och kräver egna initiativ. Personalen menar att detta gör att ett flertal av deltagarna har lyckas ändra sitt liv (jfr Fridolf 2004).

Personalens framtidsvisioner

Denna utvärdering har genomförts i ett relativt tidigt skeende i Södra Dalarnas samordningsförbunds verksamhet. Statskontoret (2007) pekar på att det troligtvis dröjer ända fram till tredje året innan samordningsförbundens verksamheter har fått en ordentlig form. Ordinarie samordnare är tydlig på att de ska fortsätta vara ett ”metodlabb”. De ska inte stanna upp och bli en fast verksamhet. Hon kan inte säga hur verksamheten kommer att se ut under de kommande åren eftersom det beror på myndigheternas behov.

Samordnarens och coachernas förhoppningar är att ett flertal av de metoder och arbetsätt som samordningsförbundet har tagit fram ska ha överförts till ordinarie myndigheter inom två till tre år. Då kan exempelvis coacherna användas till att coacha sina egna myndigheter som verksamhetsutvecklare, medan samordningsförbundet arbetar vidare på metodutveckling. Det väsentliga är att samordningsförbundet fortsätter att lyssna på myndigheterna och agerar utifrån det. Samordnaren säger att ”den dag vi bara fortsätter att göra samma saker som förra året, då tycker jag att vi ska lägga ned”. Hon menar att en utopi är att de ska arbeta bort sig själva, men samtidigt är samverkan en färskvara och det måste finnas en aktör som äger frågan.

Referenser

- Alexanderson, Karin (2006). *Vilja, kunna, förstå – om implementering av metoder för systematisk dokumentation för verksamhetsutveckling i socialtjänsten*. Örebro: Örebro universitet.
- Elhouar, Elisabeth Wolin. 2007. *Finsam och brukarna. En intervjuundersökning*. Stockholm: Statskontoret. Bilaga till rapport 2007:6.
- Fridolf, Marie. 2004. *Samordning – nya möjligheter inom välfärdsområdet*. Stockholm: Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet.
- Lag (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser.
- Prop. 2002/03:132. Finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet.
- Sandell, Göran (2003). *Integrerad utvärdering. Ideologi, teori, metod och IT-stöd. Paradigm och modell för utvärdering och kvalitetsutveckling inom välfärdsverksamheter*. Göteborg: Analysity. Kompendiet.
- Statskontoret. 2005. *Den första tiden med Finsam. Finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet*. Stockholm: Statskontoret. Rapport 2005:10.
- Statskontoret. 2006. *Fortsättningen med Finsam – målgrupper, insatser och arbetsformer*. Stockholm: Statskontoret. Rapport 2006:6.
- Statskontoret. 2007. *Finsam rapport 3. uppföljning av finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet*. Stockholm: Statskontoret. Rapport 2007:6.
- Törnblom, Mia. 2005. *Självkänsla nu!* Stockholm: Forum.